

Iva Procházková

Karolína

*Stručný
životopis
šestnáctileté*

Mladá fronta

Iva Procházková

Karolína

Text © Iva Procházková, 1997, 2015

Cover photo © Susan Fox / Trevillion Images

Iva Procházková

Karolína

Stručný životopis šestnáctileté

Mladá fronta

*Pro Vás, Madam,
i přes Vaše šedé blůzy*

Vám se řekne stručný životopis! Ale jak se rozhodnout, o čem psát a co vynechat? Stručnost, aby bylo jasno, nikdy nebyla mojí silnou stránkou. Mám ráda detaily, poznámky na okraj, odmlky v řeči — všechno to skryté, nedějové, pro mě rozhodující.

Další věc, se kterou budou potíže, je čas. Nejspíš se vám zdá správné, abych svůj životopis začala druhým dubnem roku 1982, kdy jsem se narodila, já sama však na ten den nemám jedinou vzpomínku. Byl to pátek. Tatínek tvrdí, že pršelo, maminka si pamatuje na sluneční záblesky v okně porodního sálu. Babička, která už tenkrát začala zasahovat do mého života, ví naprosto přesně, že do drogerie na Dejvické ulici, kde v té době pracovala, přivezli barevné nočníky na rozkošných malých kolečkách — něco do té doby v Praze nevídaného. Honem mi jeden koupila, protože se však nemohla rozhodnout mezi

modrým a růžovým, vybrala nakonec zelený, čímž výrazně ovlivnila můj osud i vkus. Od raného dětství miluju zelenou. Dodává mi sílu. Odvahu k činu. Pokud nemám něco zeleného na sobě, vím, že můžu očekávat smůlu a neúspěch, ne-li horší věci. Tenkrát, když jsem spadla z věže ranovského kostela, měla jsem modré džínsy a žluté tričko. Proto jsem si zlomila bérce a klíční kost. V kapse mi šťastným nedopatřením uvízl zelený lístek od kina, zmuchlaný a vybledlý praním. Proto jsem se nezabíla. To jen tak na okraj.

O prvních letech svého života toho vím, stručně řečeno, asi tolik jako o dětství Shakespeara. Ještě stručněji: nic. Prý jsem prováděla různé kousky. Maličkosti, jako každé dítě. Spolkla jsem playmobilovou sekerku. Ztratila jsem se tatínkovi před pražským Hlavním nádražím a našli mě v Kolíně na náměstí. Vypila jsem mamčin lak na nehty. Zapomněla jsem zavřít kohoutek u umyvadla a vyplavila mateřskou školku. Ustříhla jsem kus babiččiny divadelní blůzy, protože jsem potřebovala peřinku pro panenku. Snědla jsem kočičí vitamíny, podporující růst srsti. To všechno si nepamatuju. Možná jsou to lži. Možná jsem byla hodné a nudné dítě a dospělí si tyhle historky vymysleli dodatečně, aby vnesli do svého i mého života trochu akce. Anebo jsem to všechno prožila v nějakém dětském polospánku, ze kterého jsem se probírala teprve u paní Líbalové.

Paní Líbalová měla dlouhý krk a dlouhé same-
tové vlasy, které si spínala na temeni sponkou ve tva-
ru pavouka. Vedla baletní studio kousek od Stromovky
a probudila mě z mojí dětské hypnózy, nebo co to bylo,
tím, že otevřela velkou skříň v rohu šatny a ukázala mi
řadu trikotů a sukýnek, po kterých touží každá holčič-
ka a určitě i mnoho chlapečků, jenže ti mají smůlu, pro-
tože je nikdy nedostanou. Jedna sukýnka byla zelená,
na tu jsem ukázala. Trikot na mně trochu visel, ale ma-
minka zkrátila ramínka a zaplatila mi u paní Líbalové
baletní hodiny, do kterých ovšem neměla čas mě vodit,
takže se mnou chodila babička. To mělo mnoho výhod.
Především tu, že babička se v baletu vyznala, neboť kdy-
si sama tančila ve sboru Národního divadla. Když na
mě paní Líbalová pokřikovala přes sál své obvyklé při-
pomínky jako: „Karolínó, máš mrtvý záda! Nevyvaluj
břicho jak sud! Zadek zatáhni! Utíká ti rameno! Dýchej
v tom relevé, nebo mi zmodráš!, neděsila se babička
ani tvrdých výrazů mé učitelky ani mojí zdánlivé neo-
hebnosti, ale procvičovala se mnou doma přesně ty par-
tie a pozice, které mi dávaly zabrat. Druhý důvod, proč
jsem ráda k paní Líbalové chodila, byl ten, že mi babička
po cestě vyprávěla.

Vy se v Praze asi vyznáte, Madam, takže nemusím po-
pisovat cestu z Klárova ke Stromovce. V zimě jsme jezdily
tramvají, na jaře a na podzim jsme chodily přes Letnou.

„Babi, povídej něco!“ začala jsem loudit většinou hned před našim domem. Babička se naoko zdráhala. Dělal, že ji povídání unavuje. Byla to hra. Hrál, aby se dělala vzácná. Aby mi její vyprávění nezevšednělo. Ve skutečnosti si se mnou povídala ráda, protože si tím vybavovala pocity a lidi, na které by jinak zapomněla. Třeba tu tlustou komisařku, co si kdysi dávno zavola-la babičku k sobě do kanceláře, aby jí sdělila, že nadále nemůže být členkou baletu Národního divadla, protože její muž je zrádce a sedí ve vězení.

„Já jsem ho tam neposadila,“ odpověděla babička, která už jako mladá měla odpověď vždy po ruce. Tlustá komisařka však babiččinu pohotovost neoceníla.

„Národní divadlo je první scéna tohoto státu a my nedopustíme, aby jejími členy byli lidé, kterým to myslí postaru!“ vysvětlila babičce. Myšlení postaru znamenalo, že se člověk chtěl hezky oblékat, pohodlně bydlet, cestovat a nakupovat bez front, že nesouhlasil s tím, aby se místo francouzštiny, angličtiny, němčiny a španělštiny ve školách vyučovala jenom ruština, nechtěl, aby se mu tykalo a říkalo při každé příležitosti soudruhu, a neviděl nic špatného na tom, že mu rodiče odkázali dům, statek nebo rodinnou firmu.

Tiskárna, kterou dědeček zdědil po svém otci, byla malá, ale prosperující. Když ji po převratu v osmačtyřicátém roce dědečkovi sebrali a udělali z ní státní podnik,

nechali v něm dědečka nejdřív pracovat, ale pak si to rozmysleli, protože dědeček nebyl hodný. Příliš se snažil. Používal při práci mozek. Kritizoval komunistické vedení tiskárny. Vysvětloval dělníkům, co mají dělat jinak a lépe, a proč je nový ředitel vůl. Nakonec dědečka označili za nepřítele lidu a poslali ho do vězení, aby už od něho byl pokoj.

Babičku vyhodili z divadla a musela jít vařit obědy do školní jídelny na náměstí Svobody. O dědečkově uvěznění tatínkovi neřekla. Nechtěla do jeho sedmiletého světa vnášet zbytečné problémy. Tvrdila, že dědeček je na služební cestě. Na služební cestě, která se asi protáhne. Tatínek jí věřil. A pak jednou, při hodině krasopisu, který měl tatínek obzvlášť rád, protože psal nejkrásněji z celé třídy a navíc novým perem s lesklou kovovou násadkou, přerušil náhle školní rozhlas vyučování. Hlas ředitele začal předčítat jména zrádců a nepřátel lidu, kteří byli za své smýšlení a činy v nedávné době odsouzeni. Byla jich celá řada. Zničehonic se mezi jmény, která tatínkovi nic neříkala, ozvalo těžko zaměnitelné *Anastáz Rubeš*. Tatínek strnul. Myslel v první chvíli, že se přeslechl. Že je to omyl. Ale učitelka krasopisu věděla, že o žádný omyl nejde. Počkala na konec vysílání, pak zavolala mého otce k sobě a postavila ho před lavice.

„Žáci a žákyně,“ řekla. „Tady před vámi stojí syn zrádce a nepřítele lidu, dobře si ho prohlédněte!“

Všichni se na tatínka dívali a on nechápal, co má dělat. Jindy si u tabule vždycky věděl rady, protože byl dobrý počtář i češtinář, ale teď se ho nikdo na nic neptal, nikdo mu nezadal žádný příklad a on si nebyl jistý, zda se má uklonit jako při přednášení básničky anebo zkřížit ruce za zády, jako když učitel žádal naprosté ticho. Nakonec neudělal ani to ani ono, jenom tam stál a z rozpaků se usmíval. Ale učitelka ho napomenula.

„Nesměj se, být synem zrádce není nic legračního!“ řekla a poslala tatínka zpátky do lavice.

Opravdu to velká legrace nebyla. Ze dne na den se všechno změnilo. Najednou s tatínkem nikdo nechtěl kamarádit. Nikdo s ním nechtěl chodit do školy a ze školy. Ani v tělocviku s ním žádné dítě nechtělo být ve dvojici. Z tatínka se stal nejdřív vyvrhel, pak samotář, nakonec individualista. Tím zůstal dodneška.

Možná, že tatínkův individualismus ani dědečkovu uvěznění nepatří do mého stručného životopisu, ale s mým životem souvisí, to mi nevymluvíte. Podívejte, kdyby babička nemusela odejít z Národního divadla, nestýskalo by se jí po něm. Kdyby se jí po divadle nestýskalo, nevodila by mě do baletu k paní

Líbalové. Kdyby mě nevodila do baletu, z Klárova až ke Stromovce, nevyprávěla by mi toho tolik. A kdyby mi toho tolik nenavyprávěla, nevěděla bych, jak si věci seřadit. Co patří k čemu. Kdo ke komu. A co je vůbec na prvním místě. Myslím v životě. Ale k tomu dojdou. Teď mně leží v hlavě tatínek.

Nejtěžší pro něho tenkrát bylo odpustit babičce, že mu dědečkovu uvěznění zatajila. Dvacet dní s ní kvůli tomu nemluvil. Jednadvacátého dne, když přišel ze školy domů, našel v kuchyni lísteček. *Co se nepoužívá, to zakrní (létají snad tučňáci?)* stálo na něm. Tatínek nad babiččiným vzkazem chvíli přemýšlel, pak si stoupl před zrcadlo, vyplázl jazyk a pozorně sledoval, zda se mu za tři týdny mlčení nezkrátil. Nebyl si jistý. Vzal tedy pravítko a jazyk změřil. Od kořene až ke špičce naměřil šest a půl centimetru. Večer měření opakoval. Jazyk měl už jenom šest centimetrů. Druhý den po probuzení nenaměřil tatínek víc než pět. Babička měla očividně pravdu.

„Dobré ráno, co je k snídani?“ řekl o chvíli později, když vstoupil do kuchyně.

„Omeleta s jahodovým džemem,“ odpověděla babička. Tatínek si sedl ke stolu. Omeleta byla dobrá, džem se rozplýval na jazyku, mlčení bylo protrženo. Až po několika dnech se v rozhovoru dostali k podstatě věci. Babička tatínkovi vysvětlila, že dědečkovu uvěznění je

holý nesmysl. Neprovinil se ničím jiným, než že si nenechal rodinnou tiskárnu sebrat bez námitek. Žádný zloděj nemá rád okradeného, který křičí. Raději ho umlčí.

„Nemysli si, že to tak zůstane! Každé bezpráví může trvat jenom určitou omezenou dobu,“ ujistila babička tatínka. Myslím, že když to říkala, nenapadlo ji, že ta doba může být delší než lidský život. Ale životy jsou někdy divně krátké.

Když dědeček ve vězení onemocněl, poslali ho nejdříve do vězeňské nemocnice a potom domů. Věděli, že už toho moc nenakřičí. Umřel za necelý měsíc, a i když v lékařské zprávě byla jako příčina smrti uvedena tuberkulóza, babička věděla, že dědeček umřel na mlčení. Kdyby ho nechali mluvit, nadávat a rozčilovat se nad poměry ve státě a v ukradené tiskárně, byl by tady, počítám, ještě teď. Sedal by na lavičce na nábreží, krmil by pražské racky a měl by pocit zadostiučinění z pozdě, ale nakonec přece jen vráceného rodinného majetku. Takhle ho znám jenom z fotografií, z vyprávění a trochu taky z pohledů do zrcadla, protože máme stejná čela a stejné oči, a jak babička tvrdí, úplně stejný úsměv. Široký, klaunský, necivilizovaný.

Tatínkův úsměv je jiný. Usmívá se málo a opatrně, jako by své pobavení nechtěl s nikým sdílet. Určitě je to pozůstatek z dětství. Když se od něho třída odtáhla, rozhodl se tatínek, že si vystačí sám.

„Myslíš si, že se celý život obejdeš bez kamarádů?“ domlouvala mu babička. Jeho chování ji dráždilo. Sama měla spousty bývalých přítelkyň z baletu a nových přátel ze všech zaměstnání, která po odchodu z divadla vystřídal; kromě toho se kamarádila s dvěma či třemi dřívějšími zaměstnanci dědečkovy tiskárny, s jedním dědečkovým spoluvězněm a spoustou dětí — prostě s kýmkoli, kdo o její přátelství stál.

„Bez kamarádů jsi nejenom nahý, ale taky bezruký a beznohý!“ říkala. Tatínek se jenom opatrně usmíval. Slovo kamarád pro něho bylo prázdným pojmem. Neuměl si pod ním nic představit.

Já vím, já vím! Vypadá to, jako bych se víc zabývala tatínkem a babičkou než svým vlastním životem, ale když se zamyslíte, zjistíte, že na tom není nic divného. Je mi šestnáct. Všechno, co jsem prožila, je řada okamžiků. Kde má svůj začátek, můžu poznat jedinečně tak, že půjdu v čase hodně dozadu. Je to, jako když vyhrabáváte něco ze země a nevíte, jaký to má vlastně tvar. Radši hrábnete hloub, abyste nález nepoškodili.

Když se dneska na tatínka dívám, těžko si dovedu představit, jak vypadal v osmnácti. Fotografii z té doby doma

moc nemáme. Na jedné stojí v tmavém obleku s kravatou a s deskami v ruce. Ten oblek mu babička nechala ušít k narozeninám a v těch deskách se skrývá tatínkovo maturitní vysvědčení. Bylo nejlepší z celého ročníku. Dědeček byl sice mrtvý, ale pořád ještě bývalý nepřítel lidu, což se tatínkovi nezdálo jako dobrá vizitka k přijetí na vysokou školu. A studovat chtěl. Patřilo to k jeho plánu. Plán nebyl složitý, vlastně se točil kolem jediného slova: dokázat. Tatínek měl v plánu dokázat sobě, babičce, učitelům, spolužákům, prostě všem, kteří měli v paměti jeho ponížení při hodině krasopisu, že je připravený, že umí. Nejlíp ze všech.

Jestli se někdy s tatínkem hádám, tak o tohle. Nedovede pochopit, že já nic dokazovat nepotřebuju. Ani sobě, ani ostatním. Daleko radši si věci zkouším. Prostě jen tak. Pro zábavu. Ale k tomu se ještě dostanu.

Nakonec tatínek svůj plán uskutečnil. Vystudoval strojní fakultu a všem dokázal, že není blbeček, jenomže mu to nebylo moc platné. Chci říct, že mezitím šlo o jiné věci. Byl šedesátý osmý rok a všude ve světě studenti stávkovali a demonstrovali a dávali najevo, že chtějí lepší svět, než se jim nabízí: spravedlivější, lidštější, svobodnější. Musela to být krásně praštěná doba, plná kytek, hudby a marihuany. Tatínek nekouřil marihuanu a neměl zvláštní vztah ke květinám, ale o hudbu se zajímal. Dokonce byl členem studentského divadla. Dělali

politický kabaret a měli úspěch. Tatínek hrál na kytaru a zpíval písničky o tom, že Češi jsou národ Švejka a neleknu se sovětského bejka. Jenomže potom poslal Brežněv spousty vojáků, aby tatínkovi a jemu podobným to zpívání zatrhli, a jak víte, vojákům se to povedlo, ne sice hned, ale za dva za tři roky už bylo v Čechách zase ticho. Tatínek nastoupil jako inženýr do automobilky v Mladé Boleslavi, ale nedal si pokoj a čas od času se scházel s bývalými členy studentského divadla a zpívali po klubech staré písničky. Jenže je někdo udal a byl z toho ohromný průšvih, tatínka zatkli a odsoudili a on si musel odsedět rok a půl ve vězení.

Jestliže být synem zrádce nebylo nic legračního, sedět ve vězení se ukázalo jako ještě menší legrace. Brzy tatínek pochopil, že jediné, o co jde, je přečkat ten čas a nezbláznit se. Podařilo se mu to, ale když po roce a půl vyšel ven, byl někým jiným než předtím. Nejenže ztratil většinu svých, už předtím řídkých vlasů, ztratil taky skoro úplně hlas. Nezpíval vůbec a mluvil málo. *Co se nepoužívá, zakrní*, byla by mohla zase napsat babička a zase by měla pravdu, jenže teď tatínkovi nebylo sedm a nebylo s ním tak lehké pořízení. Do automobilky už ho po návratu z vězení nepřijali, a tak tatínek zastrčil svůj vysokoškolský diplom do skříně a šel pracovat k benzínové pumpě.

Vidíte? Netvrdím, že je můj způsob vyprávění nejstručnější, ale všimněte si, že jsem došla teprve

na desátou stránku a už jsem vás zahrnula strašnou spoustou důležitých informací! Ještě nejsem osobně na scéně a už o mně víte skoro všechno kromě mého vlastního života. A k tomu se taky propracujeme, žádný strach, Madam.

Ted' pozor! Je třeba představit si benzínovou pumpu na kraji Prahy, kousek od železniční trati v Bubenči. Má čtyři zaměstnance, jeden z nich je tatínek. Poznáte ho podle jeho holé hlavy a zdvořilého vystupování. Když zrovna neobsluhuje zákazníky, sedí v prosklené kukani u pokladny a čte si. Takhle ho poprvé uviděla maminka. Přišla pěšky, protože její bleděmodrá škodovka se pět set metrů před pumpou zastavila a odmítla nechat se znovu nastartovat.

„Myslím, že už nemám v nádrži ani kapku benzínu,“ oznámila maminka, když vstoupila do prosklené kukaně. „Co budeme dělat?“

Tatínek zvedl oči od své knihy. Otázka ho překvapila. Svědčila o tom, že mladá žena u dveří, žena s dlouhými, pšeničně zbarvenými vlasy, ve zvonových kalhotách a mexickém ponču s třásněmi, očekává jeho aktivní spoluúčast na svém osudu. Neobtěžovalo ho to.

„Máte kanystr?“ zeptal se a vstal. Maminka zavrtěla hlavou. Možná vůbec nevěděla, na co se tatínek ptá. Pojmy jako kanystr, hever a karburátor se jí vždycky tak trochu pletly.

„Můžeme sem auto dotlačit,“ navrhla. „Stojí támhle na konci ulice.“

Tatínek vyšel ven, zamkl kukaň a vydal se s maminkou k modré škodovce. Cestou se maminka tatínka zeptala, co to předtím četl.

„Teorii kosmologie,“ odpověděl. Na maminku to udělalo dojem. O něco později, když spolu tlačili škodovku k benzínové pumpě, zeptal se tatínek maminky, kam má vlastně namířeno.

„Ven z toho všeho,“ odpověděla a mávla neurčitě rukou ke skalám za tratí. Tatínka to okouzlo. Zdálo se mu, že jeho zájem o vesmír a její touha dostat se za hranice všeho jsou vlastně jedno a totéž. U čerpadla naplnil prázdnou nádrž škodovky benzínem a zdvořile maminku vyzval, ať se staví častěji.

Od té doby brala maminka u bubenečské pumpy benzín pravidelně. Brzy zjistila, že se jí líbí tatínkovy šedé, trochu vypoulené oči a klidný způsob, jakým jedná s lidmi. Nikdy nespěchal. Mluvil a pohyboval se, jako by měl na všechno dost času. První schůzku s maminkou si domluvil teprve po dvou měsících.

„Ty ses konečně zamiloval!“ zaradovala se babička,

když si všimla, že tatínek má na polici u postele vedle fyzikálních teorií Shakespearovy sonety. Tatínek babiččino podezření ani nepotvrdil ani nevyvrátil. Nemluvil s ní o svém soukromí. Stále ještě bydlel v jejím bytě, ale po návratu z vězení se choval ještě samotářštěji než dřív. Maminku přivedl domů na oběd teprve po jedena-půlleté známosti.

„Rozhodli jsme se, že se asi vezmeme,“ oznámil babičce, když dojídali salát.

„Asi?“ zeptala se babička.

„Asi brzy,“ odpověděla maminka. Víc se o tom nemluvalo.

Vzali se čtrnáctého srpna 1979. Na svatební cestu jeli do polských Beskyd. Když se vraceli, brali benzín u malé pumpy na kraji Ranova. Na dveřích visela cedule s nápisem: *Přijme se vedoucí!* Tatínek se rozhlédl. Uviděl pastviny za silnicí a kopce lemující okraj údolí. Uviděl baculatou zvonici ranovského kostela. Uviděl děti hrající si na zahradě mateřské školky.

„Co kdybychom se sem přestěhovali?“ zeptal se maminky. „Můžu tu prodávat benzín stejně dobře jako v Praze.“

Maminka přikývla. „A já budu pěstovat růže,“ dodala.

Vypadalo to hrozně jednoduše. Jako změna, kterou člověk dokáže uskutečnit ze dne na den. Když to však spočítám, trvalo jim to jedenáct roků. Jedenáct roků, než tatínek vydělal dost peněz. Jedenáct roků, než koupil v Ranově pozemek, udělal plány na dům a začal stavět. Jedenáct roků, než jsme tam společně začali žít. Mezitím bydlela maminka jako dřív v Praze, učila francouzštinu a němčinu a ve volném čase si četla o růžích. Věděla, že tatínek dům postaví a že to bude krásný dům, ale že si se stavbou dá načas jako se vším, co dělal. Mamince to nevadilo. Někdy jezdila na návštěvy ona do Ranova, někdy zase tatínek do Prahy a vždycky, když se viděli, mluvili o mně. Věděli, že nejsem daleko, že se už brzy dostavím, ale ještě si mě nedovedli představit.

Maminka ztloustla a v obličeji se jí nadělaly spousty malých skořicových mráček.

„Bere mámě krásu, bude to holka,“ prohlásila babička.

„Bude blondátá,“ prohlásil tatínek s pohledem na maminku.

„Bude mít šedé oči,“ říkala maminka s pohledem na tatínka.